

## Nazistsympatier på tronen

Under det andra världskriget var det inte alltid lätt att skilja på dem som trodde på en tysk seger utan att önska den och på dem som önskade en tysk seger och i det längsta också trodde på den; uppträdandet var i många fall detsamma. I fråga om kung Gustaf V är saken alldeles klar. Alla publicerade aktstycken visar med tydlighet att kungen hela tiden tog det nazistiska Tysklands parti och under kriget ivrigt önskade en tysk seger. Det är inte för starkt att kalla honom nazistsympatisör. Hans gamla tyskvänlighet och hans fruktan och avsky för kommunismen var utan tvivel drivande motiv, men det väsentliga är att han gillade och glädde sig åt Hitlers politik, den nazistiska politiken. Visserligen ogillade han — kan det med säkerhet antas — extrema drag i denna politik, främst judeförföljelserna och grymheterna i vissa ockuperade länder. Men detta ogillande påverkade inte den allmänna inställningen. I hela sin hållning var kungen representativ för en stor grupp nazistsympatisörer i Sverige och för många tyskar i nazismens tjänst; de var för Hitler, även om de, för att använda en fras av en av det ryska tsardömets generaler, var "principiellt emot pogromer".

Dokumenterna är entydiga. Erövringen av Österrike på våren 1938, detta slående bevis för Hitlers falskhet och aggressionsvilja, var för kungen "en naturlig och lycklig lösning". Det tysk-ryska avtalet i augusti 1939 prisades — trots hatet mot kommunismen — uppenbarligen därför att det

möjliggjorde, eller syntes möjliggjöra, ett tyskt anfall mot Polen utan rysk intervention. Under kriget stegrades, av de i Dagens Nyheter publicerade dokumenten att döma, den kungliga entusiasmen för Hitlers politik. Det kanske starkaste uttrycket kom vid den tidpunkt då Väst Europa var krossat, England dignade under den tyska bombningen och Rysslands totala besegrande syntes ligga inom räckhåll. Kungen kallade till sig en representant för tyska beskickningen och föredrog för honom en lyckönskan till Hitler. Han talade här om kommunistfaran och uttalade "sitt varma tack för att Führern hade beslutat sig för att utrota denna pest". Han försäkrade "att den ojämförligt största delen av hans folk delade hans åsikt i denna fråga. Hans strävanden och arbete skulle alltid ha till syfte att omvända de ännu tvivlande till hans uppfattning."

Från 1942 och ännu från 1943 föreligger liknande deklamationer. Stämningen blir småningom mindre trosvis. Den helhjärtade förtröstan på tysk seger från de första krigsåren avlöses på våren 1943 av sucken "Gud give att Tyskland segrar", men ställningstagandet är lika klart som förut. Kungen förklarade "fästningen Europa" oinlaglig och uttryckte sitt beklagande över de tyska förlusterna. Han glädde sig åt att general Vlassov kunnat organisera en del ryska krigsfångar i tysk tjänst. Han talade om hur han eggat Hitler och Mussolini att inskrida mot den ryska faran. Han prisade rumänernas och italienarnas insatser i kriget; hyllningen till Italien (några månader före landets kapitulation) hör till de mera egenartade uttrycken för det kungliga välsinnet.

Kungen handlade i strid mot sina parlamentariska och konstitutionella plikter, ja, i direkt strid mot grundlagen. Under en tid då svensk press och opinion uppmanades till tystnad och återhållsamhet i fredens och neutralitetens intresse, tog kungen i samtal och meddelan-

den öppet parti för de regimer vilka var förhatliga för de flesta svenskar och vilkas seger skulle ha betytt demokratins undergång och främmande hegemoni i Sverige. Detta är ostridigt. Oklart är däremot vilken betydelse kungens uppträdande kan ha haft. Om han påverkade de nazistiska och fascistiska ledarna vet man inte; den auktoritet som han tillerkändes och hans ivriga ställningstagande — jämte försäkringarna om Sveriges tyskvänlighet — borde ha lett till en underskattning av den svenska motståndsviljan, men dess bättre resulterade, såvitt man vet, detta inte i några skärpningsar av de tyska kraven. Inte heller är det möjligt att bestämma i vad mån kungen övade inflytande på den svenska politiken. Antagligt är att detta i viss utsträckning var fallet; abdikationsshotet 1941 påverkade med all säkerhet vissa politikernas hållning.

Underligare än kungens uppträdande är dock de framgångsrika försöken att efter kriget, och efter kungens död, bygga upp en kungalegend. Politiker och ämbetsmän, som måste veta bättre, har talat och skrivit om kungens obrottsliga lojalitet mot parlamentarism och konstitutionalism, om hans insatser för Sveriges neutralitet, om hans utomordentliga skarpsynhet och klokhet i utrikespolitiska frågor. Man har fördolt, bortförklarat, ljugit — eller skall vi säga diktat? — likaväl som man i Haijbyaffären gjorde det rörande kungens privatliv. Detta ovärdiga fjäsk — för att bruka ett mycket mildt ord — är än mer motbjudande än de uttalanden och handlingar som det avser att gömma eller skydda. Det vänligaste som kan sägas om de kungliga prestationerna under kriget är, efter allt att döma, att kungen under denna tid var mellan 81 och 86 år gammal.